

De Dietse Meisjesscharen (1940-1944) en hun “aanlokkelijke taak, ons volk al spelend en zingend terug te voeren naar de klare bronnen van zijn eigen aard” – DEEL I

SÉVERINE JANS

In het spoor van het succes van vrouwengeschiedenis is ook het onderzoek naar de rol van vrouwen in de Tweede Wereldoorlog in een stroomversnelling terechtgekomen. Het lijkt evenwel alsof de studie van Vlaamsgezinde vrouwen gereserveerd is voor onuitgegeven licentiaatsverhandelingen. De meeste gepubliceerde werken zijn ofwel door de betrokkenen zelf geschreven, ofwel een geresumeerde herkauwing van hetgeen in de licentiaatsverhandelingen aan bod kwam. Naast de werken die zich expliciet op de vrouw in de Vlaamse beweging richten, resten er enkel nog vermeldingen in algemene publicaties. Over Vlaamse meisjes is zo mogelijk nog minder geweten. Nele Bracke maakte in haar bijdrage voor de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* een onderscheid tussen de ‘vrouwenbeweging’ en wat zij de ‘kinder- en jeugdbeweging’ noemde. De eerste werd behandeld, de tweede niet. Grensgevallen zoals de Katholieke Vlaamse Meisjesbeweging werden wel opgenomen.¹ Ook de Dietse Meisjesscharen (DMS) zijn zo’n ‘grensgeval’ – maar dan wel één dat nauwelijks bestudeerd werd.

In deze bijdrage belicht ik de globale evolutie van deze meisjesgroepering, om vervolgens dieper in te gaan op een drietal facetten van de DMS. Na een beschrijving van leden en leiding en van hun dagdagelijkse werking, volgt een ideologisch luik, waarin ik achtereenvolgens hun politieke en levensbeschouwelijke standpunten en hun vrouwenvisie belicht. Tot slot wordt de bestraffing van voormalige

Met dank aan prof. dr. Machteld De Metsenaere en aan Karen Celis voor de suggesties en de correcties.

1. M. DE METSENAERE, M. HUYSSSEUNE en M. SCHEYS, *Gewapend met het gewicht van het verleden. Enige resultaten van vrouwengeschiedenis in België*, in: G. DUBY en M. PERROT, *Geschiedenis van de vrouw. De twintigste eeuw*, Amsterdam, 1993, pp. 523-556; R. CHRISTENS, *Verkend verleden. Een kritisch overzicht van de vrouwengeschiedenis 19de-20ste eeuw in België*, in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, jg. 27, 1997, nr. 1-2, pp. 5-37; N. BRACKE, *Vrouw*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, dl. 3, Tiel, 1998, pp. 3604-3627; *Vrouwengeschiedenis in België*, in: *SOPHIA Nieuwsbrief*, jg. 2, 1996, nr. 8, pp. 7-8; N. BRACKE, *Vrouwengeschiedenis, een ‘nieuwe’ geschiedenis?*, in: *SOPHIA Akten van het Colloquium. Overzicht van en perspectieven voor onderzoek en onderwijs in België*, Brussel, Sophia, 1997, pp. 58-61.

DMS-meisjes tijdens de naoorlogse repressie beknopt behandeld. Naast feitelijke gegevens over hoe de beweging was georganiseerd, wordt ook nagegaan wat de DMS betekend hebben voor het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) en de Vlaamse beweging.

1. Van 'dissidentie' in het Vrouwenverbond naar loyaliteit aan de partij

De stichting van de Dietse Meisjesscharen: politieke of 'maatschappelijke' nood?

De DMS werden in december 1940 opgericht in de rangen van het Vlaams Nationaal Vrouwenverbond (VNVV), al hadden sommige prominenten die band met het VNVV liever niet gezien.² Op dat ogenblik was al een meisjeswerking in het Vrouwenverbond actief – de zogenaamde Kerlinnekensbonden – zodat men zou kunnen stellen dat de oprichting van de DMS enkel een simpele reorganisatie van de VNVV-jeugdwerking was, of – om het met de meer prozaïsche woorden van leidster Odile Maréchal te zeggen – dat er slechts een nieuwe 'vorm' werd voorbereid die meer beantwoordde aan de noden van de meisjes in de toenmalige maatschappij.³ Maar waarom werd dan bijvoorbeeld net Jetje Claessens, die ten tijde van de stichting buiten het VNV stond, aangeduid als leidster van de prille meisjesgroepering en niet een jeugdleidster die haar sporen al had verdiend in het Verbond van Staf De Clercq?

De DMS werden dan ook opgericht om verschillende redenen. Ten eerste werd door de eenheidsbetrachtingen van Staf De Clercq en het VNV de totstandkoming van een gestructureerde meisjesbeweging dringender. Om de bundeling van de verschillende (Vlaams-nationalistische) partijen te kunnen realiseren, was een jeugdformatie nodig – kwestie van de jongerenwerking van de andere toetredende partijen te kunnen integreren in de eigen formatie en zo ook daar de touwtjes in handen te houden. Die jeugdbeweging was in het VNV echter niet voorhanden. De jongens hadden in de partij wel een eigen werking – het Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond (AVNJ) – maar de meisjes ressorteerden niet enkel onder het VNVV, ze waren er via (onder meer) gemeenschappelijke leidsters mee verstrengeld.⁴ Om de meisjesafdelingen van de andere organisaties te laten toetreden,

2. Voor meer informatie over de problematiek van de moederorganisatie zie: S. JANS, *De Dietse Meisjesscharen 1940-1944. "Is het geen aanlokkelijke taak, ons volk als spelend en zingend terug te voeren naar de klare bronnen van zijn eigen aard?"*; VU Brussel, departement Geschiedenis, licentiaatsverhandeling, 1999, pp. 25-26.

3. Uit de rede van VNVV-leidster Odile Maréchal op de studiedag van het VNVV in Antwerpen op 8 december 1940: SOMA, VNV-archief, nr. 150: Omzendbrief VNVV, februari 1941, p. 5.

4. De meisjes hadden wel eigen plaatselijke leidsters en gewestleidsters, maar de gouv-, de

moest dus een andere structuur worden gevonden. Een mogelijkheid was een herstructurering van de meisjesbonden van het VNVV. Dit gebeurde ook, maar voor een gewone reorganisatie zou niet noodzakelijk een totaal nieuwe organisatie opgericht moeten worden. Dat hiervoor toch werd geopteerd, heeft vermoedelijk te maken met het opzet van het VNV om bij de totstandkoming van die eenheidsbeweging onmiddellijk te kunnen overgaan tot een gemengde jeugdorganisatie, zonder eerst nog zware organisatorische correcties te moeten doorvoeren. De beslissing om de DMS binnen het Vrouwenverbond te organiseren, en niet als een losstaande organisatie, heeft dan weer te maken met de organisatorische basis die de meisjesbonden van het VNVV boden én met de houding van VNVV-leidster Odile Maréchal die haar meisjeswerking niet zomaar wou opgeven.

Jetje Claessens, de DMS-leidster in spe, paste binnen deze VNV-bedoelingen.⁵ In de herfst van 1940 werd zij door Staf De Clercq gecontacteerd om voor eenheid in de meisjesrangen te zorgen via de samensmelting van de vrouwelijke jeugd van VNV, Jong Dinaso, Rex en 'Ik Dien'. Dat net zij hiertoe werd aangesproken, had volgens haar latere uitleg te maken met het feit dat zij niet voor de Duitsers zou zwichten, dat zij de meisjes 'onverduist' zou houden.⁶ Plausibeler verklaring is dat het om een strategische zet van Staf de Clercq ging: waarschijnlijk speelde de nood aan een schijn van onafhankelijkheid een rol. Kijken we maar naar de pogingen van zowel het AVNJ als het VNVV om respectievelijk alle Vlaams-nationalistische jongens- en vrouwenorganisaties te laten fuseren. Zowel bij de jongens- als bij de vrouwenformatie van het VNV werd gepoogd de potentiële fusiekandidaten te overtuigen door hen de indruk te geven dat de nieuwgevormde organisaties los van het VNV zouden staan. Dat het van meet af aan eigenlijk de bedoeling was om deze na verloop van tijd te integreren, heeft Bruno De Wever

arrondissementen- en de bondsleidsters deelden ze met de vrouwenafdeling. Dit leid ik af uit de VNVV-statuten die opgesteld werden toen Odile Maréchal leidster van het VNVV werd: SOMA, VNV-archief, nr. 123: Standregelen van het VNVV, s.d.

5. Johanna Claessens (Schaarbeek, 27 december 1912-Mar del Plata (RA), 21 mei 1995). In 1929 werd ze lid van de Vlaamse Landsbond voor Rooms-Katholieke Vrouwen en Meisjes, waar ze later een leidinggevende functie bekleedde. In 1937 verlieten de Limburgse en de Brabantse gouv de Landsbond om een nieuwe organisatie te vormen: de Dietse Bond voor Rooms-Katholieke Meisjes 'Ik Dien'. Jetje Claessens was hoofdleidster: B. PATROONS, *Een inleidende studie over de Vlaams-nationalistische vrouwengroepen in de periode 1920-1945*, RUGent, departement Geschiedenis, licentiaatsverhandeling, 1980, p. 82; B. DE WEVER, *Claessens Jetje*, in: *NEVB [...]*, pp. 731-732; L. VOS, *Katholieke Vlaamse meisjesbeweging*, in: *NEVB [...]*, pp. 1651-1658.

6. L. KAUWENBERGHS, *Een stuk vrouwengeschiedenis. Bijdrage tot de geschiedenis van het Vlaams Nationaal Vrouwenverbond (1930-1944)*, VUBrussel, departement Geschiedenis, licentiaatsverhandeling, 1980, p. 148; D. LEEN, *We verwelkomden en spraken met Jetje Claessens*, in: *Storm. Jongerenperiodiek van het Vlaams Nationaal Jeugdverbond*, jg. 17, 1977, nr. 3, p. 79; VRT, interview van Maurice De Wilde met Jetje Claessens, 26 april 1977; VRT, interview van Dirk Mampaey met Jetje Claessens, 12 februari 1993.

in zijn studie afdoende bewezen.⁷ Als dit ook bij de meisjeswerking het opzet was, was Claessens een geschikte kandidate: onafhankelijk (haar – erg kleinschalige – organisatie, De Dietse Bond voor Rooms-Katholieke Meisjes ‘Ik Dien’, was geen onderdeel van het VNV of van een andere partij) én met ervaring op het gebied van de meisjeswerking (getuige haar jarenlange inzet in de Landsbond).

De stichting van de DMS was dus eerder een tegemoetkoming aan de verwachtingen van het politieke front – meer specifiek van het VNV – dan aan deze van de meisjes. De DMS werden zodoende op 16 december 1940 opgericht om politieke redenen, zij het dat er nog geen akkoord was over de juiste invulling van de ‘Dietse Meisjesscharen’. Er werd m.a.w. een organisatie opgericht zonder dat de structuur en de inhoud reeds vastlagen.

De DMS als sectie binnen het VNVV: zelfstandigheidsdrang versus decentralisatievrees (16 december 1940-8 juli 1941)

Op het ogenblik dat de Dietse Meisjesscharen werden gesticht, had het in 1930 van de Landsbond afgescheurde VNVV net een woelige periode achter de rug. VNVV-leidster Magda Gravez-Haegens werd in het begin van de bezetting de laan uitgestuurd. De directe aanleiding was een fusiepoging met de vroegere Landsbond – nu de Dietse Bond voor Vrouwen en Meisjes ‘Ik Dien’ – van Angela Dosfel, maar in feite vertrouwde de VNV-top haar al een hele tijd niet meer omdat ze telkens probeerde om het Vrouwenverbond uit handen van het VNV te krijgen. Odile Maréchal, die de VNV-leider op de hoogte had gehouden van de ‘illegale’ stappen van Gravez-Haegens, werd de nieuwe VNVV-leidster. Staf De Clercq werd hoofd van het VNVV en eigende zich het recht toe om de vrouwenleidster te benoemen of te ontslaan. De organisatorische structuur en de grondbeginselen van het VNV werden overgenomen en het secretariaat werd in hetzelfde gebouw als het partijsecretariaat ondergebracht. De stiekeme onderhandelingen van Magda Gravez-Haegens en de VNV-reactie erop, bewijzen dat de partij nogal wat belang hechtte aan een gecentraliseerde vrouwenorganisatie. Aangezien het VNV alle segmenten van de samenleving wou doordringen van de partij-ideologie en de vrouwen hierbij een belangrijke rol konden spelen als opvoedsters van de toekomstige generatie, werd niet getolereerd dat de vrouwenwerking aan de controle van de partij ontsnapte. De relatieve ‘vrijheid’ van het Vrouwenverbond was voorbij.⁸ Over de eerste maanden van de DMS, toen de organisatie in de rangen van het

7. B. DE WEVER, *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*, Gent-Tielt, 1994, pp. 508-509 (vrouwen) en pp. 497-499 (jongens).

8. A. VAN HAESENDONCK, *De Vlaamsnationale vrouwenbeweging in het interbellum*, RUGent, departement Geschiedenis, licentiaatsverhandeling, 1985, pp. 65-71; B. DE WEVER, *Greep naar de macht [...]*, pp. 508-511.

VNVV actief was, is niet veel bekend. De door Staf De Clercq gewenste fusie van Rex-, Jong Dinaso-, VNV- en 'Ik Dien'-meisjes is er niet onmiddellijk gekomen. Er zijn alleszins geen aanwijzingen teruggevonden als zouden de meisjes van Rex-Vlaanderen en Verdinaso al van bij de oprichting deel uitgemaakt hebben van de DMS. Het lijkt ons trouwens weinig waarschijnlijk dat de meisjesafdelingen van deze organisaties zouden toetreden tot het VNV terwijl hun partijen en mannelijke (jeugd)collega's dit pas in mei 1941 bij de totstandkoming van de Eenheidsbeweging-VNV zouden doen. Vermoedelijk bestonden de vroege DMS oorspronkelijk uit de jeugdbonden van het VNVV (en de restanten van de bond van Claessens) en werd op deze organisatorische basis verder gebouwd.⁹ Met de oprichting van de Eenheidsbeweging-VNV voegden ook de meisjes van de toetredende partijen – Verdinaso en Rex-Vlaanderen – zich bij de prille organisatie. Veel stelden beide secties echter niet voor op het ogenblik dat ze in de DMS werden ingeschakeld.¹⁰

Opvallend is dat er eigenlijk geen structurele organisatorische veranderingen plaatshadden in het Vrouwenverbond toen de DMS daar werden opgericht, hoewel de VNVV-leiding had beslist om de jeugd een eigen hiërarchisch kader te geven. De prille meisjeswerking was organisatorisch gezien in feite niets méér dan een onderdeel van het VNVV, weliswaar met een eigen nationale leidster maar deze was verantwoording verschuldigd aan de leidster van het Vrouwenverbond. Benoemingen van jeugdleiders gebeurden in principe door het VNVV.¹¹

Over de relaties tussen de 'oude' en de 'nieuwe' DMS-leidsters, en over de contacten met de VNVV-leiding werden weinig gegevens teruggevonden. Uit diverse brieven van lokale VNVV-leidsters blijkt dat bij de oprichting van een DMS-afdeling een handje werd toegestoken door de vrouwen. Zo belegde de VNVV-leidster van Herentals een vergadering voor de meisjes uit Herentals, Herenthout en Vorstkapel die geïnteresseerd waren in de oprichting van een plaatselijke meisjesafdeling. Mogelijk waren er niet echt problemen tot juni 1941. Toen gaven de DMS een duidelijk signaal aan de vrouwenorganisatie door eigen diensten, los van het VNVV, in te richten en eigen gowleiders aan te stellen. Deze eerste DMS-initiatieven van organisatorische aard zorgden voor beroering binnen het Vrouwenverbond. Enkele plaatselijke vrouwenleiders maakten zich zorgen over de toenemende onafhankelijkheidsdrang die de DMS aan de dag legden en die in de zomermaanden van 1941 ten top werd gedreven. Het blijft onduidelijk wanneer de incidenten precies begonnen. In ieder geval kwamen de tegenstrijdige

9. Dit gebeurde waarschijnlijk omdat dit tevens de organisatorische structuur van het VNV was.

10. B. DE WEVER, *Greep naar de macht [...]*, p. 497; Eigen verzameling documenten, interview van auteur met Linda Caremans-Schoentjes, Antwerpen 26 november 1998; Krijgsauditoraat (KA), dossier Y.M.

11. SOMA, VNV-archief, nr. 123: Standregelen van het VNVV, s.d.; SOMA, VNV-archief, nr. 150: Omzendbrieven VNVV, februari 1941, p. 7.

opvattingen van DMS en VNVV omtrent meer zelfstandigheid voor de meisjesorganisatie omstreeks juni 1941 op het voorplan, zowel op nationaal als op plaatselijk vlak. Ook de vraag naar een eigen meisjes tijdschrift stuitte op verzet en VNVV-leidster Maréchal weigerde pertinent haar bureau met Jetje Claessens te delen. VNV-secretaris Ernest Van Den Berghe¹² werd herhaaldelijk, maar tevergeefs, ingeschakeld als bemiddelaar. Nog in dezelfde maand verstuurde Jetje Claessens een rondschrijven waarin de meer zelfstandige richting van de DMS werd meegedeeld.¹³ Maréchal reageerde meteen. Volgens haar had Claessens misbruik gemaakt van haar afwezigheid om de omzendbrief te versturen. Het feit dat Claessens de VNVV-leidsters bedankte voor wat ze voor de meisjes hadden gedaan, werd door Maréchal geïnterpreteerd als werd het VNVV “afgedankt”.¹⁴ De discussies tussen beide vrouwen resulteerden eind juni 1941 in een onderhoud met Van Den Berghe, maar of dit iets opleverde valt te betwijfelen: de gemoederen waren nog niet bedaard toen de DMS al enige tijd onder de Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen (NSJV) ressorteerden. Ook op plaatselijk vlak waren de spanningen merkbaar. De “geruchten omtrent decentralisatie in den schoot van het VNVV”¹⁵ alarmeerden verschillende lokale vrouwenleidsters, die niet wilden geloven dat Maréchal met de gang van zaken instemde en die vreesden dat er door een splitsing van het VNVV niet veel meer zou overblijven van de lokale bonden.

De DMS als meisjesafdeling van de Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen: de jeugd tussen Diets en Duits (8 juli 1941-december 1943)

De perikelen tussen Maréchal en Claessens – en hun respectieve organisaties – kaderden in een breder geheel, namelijk de voorbereiding van de DMS op een overgang naar een ‘eenheidsjeugd’, naar een zelfstandige jeugdorganisatie, weliswaar binnen het VNV. Al in maart 1938 onderhandelden Edgar Boonen en

12. Ernest Van Den Berghe (Aalst 2 november 1897-Aalst 27 augustus 1995) was sinds 1935 algemeen secretaris van het VNV en zetelde in die hoedanigheid in de Hoofdraad van de partij. Hij was één van de belangrijkste figuren achter Staf De Clercq en behoorde tot de gematigde vleugel: B. DE WEVER, *Berghe Ernest van den*, in: *NEVB [...]*, pp. 465-467.

13. L. KAUWENBERGHS, *Een stuk vrouwengeschiedenis [...]*, p. 131; SOMA, VNV-archief, nr. 141: VNVV-leidster van Herenthals aan O. Maréchal, s.d.; VNVV-leidster van Audenaerde aan arrondissementsleidster Vermeylen, 30 juni 1941; SOMA, VNV-archief, nr. 194/1: DMS. Mededelingen van de Leiding, 10 juni 1941; SOMA, VNV-archief, nr. 130: O. Maréchal aan E. Van Den Berghe, 8 juni 1941; O. Maréchal aan E. Van Den Berghe, 20 juni 1941; vermoedelijk is de ‘beruchte’ omzendbrief van Jetje Claessens: SOMA, VNV-archief, nr. 201: DMS/VNVV. Omzendbrief J. Claessens betreffende zelfstandige weg, s.d.

14. SOMA, VNV-archief, nr. 130: O. Maréchal aan E. Van Den Berghe, 20 juni 1941.

15. SOMA, VNV-archief, nr. 141: VNVV-leidster van Audenaerde aan arrondissementsleidster Vermeylen, 30 juni 1941.

Hilaire Gravez – leiders van respectievelijk het Diets Jeugdverbond (DJV) en het Algemeen Vlaams Nationaal Jeugdverbond (AVNJ) – over een mogelijke fusie van beide jeugdbewegingen. De voorwaarde voor een samensmelting was dat het AVNJ zich onafhankelijk van het VNV zou opstellen. VNV-leider De Clercq stak er een stokje voor: Gravez werd buitenspel gezet en vervangen door Dr. Edgar Lehembre.¹⁶ Pas na de terugkeer van de nieuwe AVNJ-leider uit Frankrijk – hij was één van de gedeporteerden van mei 1940 – kon Lehembre “*de toetreding van het DJV tot het AVNJ melden*”¹⁷, weliswaar in beginsel. In realiteit trad het DJV pas later toe. Het AVNJ kreeg bovendien concurrentie van zowel Jong Dinaso als de onder auspiciën van de Vlaamse SS opgerichte Vlaamse Jeugd (VJ). Onder druk van de pas in België gearriveerde vertegenwoordiger van de Reichsjugendführer, Rudolf Hemesath, namen VJ-leider Alfons Wachtelaar en Lehembre plaats aan de onderhandelingstafel. Ze kwamen overeen dat het AVNJ afstand zou nemen van het VNV en samen met de Vlaamse Jeugd tot de oprichting van een onafhankelijke jeugdbeweging zou overgaan. De stichting van de Eenheidsbeweging-VNV op 10 mei 1941 gooide roet in het eten (van de Reichsjugendführung): Jong-Dinaso en de Vlaamse Rex-Jeugd werden opgeslorpt in het AVNJ en ook het DJV trad definitief toe, waardoor de positie van het AVNJ als onderhandelaar werd versterkt. Niettemin werd op 3 juli 1941 door Hemesath bericht dat er een akkoord was bereikt en vijf dagen later werd officieel de Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen (NSJV) opgericht. De nieuwe jeugdformatie zou “*deel uit [...] maken van die nationaal-socialistische beweging, welke Vlaanderen voor het nationaal-socialisme zal veroveren*”.¹⁸ Deze definiëring zorgde voor nogal wat verwarring: volgens het VNV betrof het hier de eigen organisatie; de Algemene SS-Vlaanderen, waaraan de Vlaamse Jeugd was gekoppeld, had daarentegen een toekomstige politieke organisatie lós van het VNV voor ogen. Ook in het AVNJ leefden er tegenstrijdige opvattingen. De ontevredenheid met de naamswijziging (die afbreuk deed aan het Dietse karakter van de jeugdbeweging) en godsdienstige motieven (het katholieke karakter van het AVNJ werd te weinig beklemtoond) zorgden vanaf het begin van de onderhandelingen voor een haard van verzet bij een aantal AVNJ-leiders.¹⁹ Van bij de start waren er dus al problemen, zowel op het politieke toneel als in de jeugdbeweging. De ‘proclamatie van Lehembre’ – de officiële afkondiging van de NSJV – in Kortrijk op 28 september 1941, richtte zich zowel

16. In april 1937 veranderde de naam van het Algemeen Katholiek Diets Jeugdverbond in Diets Jeugdverbond om aan te geven dat alle jongeren van het Dietse volk welkom waren en niet alleen katholieke studenten. Het DJV wilde de Dietse volksstaat realiseren en wees het staatsnationalistische uitgangspunt van het VNV af. Zie: L. VOS, *Dietsch Jeugdverbond (DJV)*, in: *NEVB [...]*, pp. 945-946.

17. B. DE WEVER, *Greep naar de macht [...]*, pp. 284 en 495 (citaat); L. VOS, *Bloei en ondergang van het AKVS*, Leuven, 1982, deel II, p. 283.

18. *Volk en Staat*, 13 juli 1941.

19. B. DE WEVER, *Greep naar de macht [...]*, pp. 284 en 495-499.

tegen de toenemende Groot-Nederlandse oppositie in de schoot van de jeugdorganisatie als tegen de Groot-Duitse SS-gezinde neigingen van, onder meer, de Vlaamse Jeugd. Het Groot-Nederlandse ideaal bleef, maar het mocht niet zorgen voor problematische relaties met Duitsland.²⁰

Bij de stichting van de NSJV waren twee meisjesorganisaties betrokken, de DMS en de meisjesafdeling van de Vlaamse Jeugd. Beide leidsters – Claessens van de ‘vroege’ DMS en Jet Jorssen van de Vlaamse Jeugd – waren voorstander van een eenheidsjeugd maar verschilden duidelijk over de invulling ervan. Jorssen stond niet afkerig tegenover de naam van de nieuwe jeugdbeweging omdat de Vlaamse Jeugd volgens haar veel meer bij het nationaal-socialisme aanleunde dan het AVNJ. Ze nam evenwel geen vrede met de inschakeling in het VNV en de ‘overheersing’ van het AVNJ.²¹ Claessens daarentegen had geen moeite met de incorporatie in het verbond van Staf De Clercq maar was, net als een aantal opstandige AVNJ-leiders, niet gelukkig met *“de naam die ons opgedrongen werd”*.²² De ontevredenheid over het akkoord zou binnen de DMS vrij snel tot uiting komen. Zo werd Jetje Claessens aangesteld als leidster van de ‘nieuwe’ DMS en Jorssen werd haar adjuncte. Beide formaties werden dus vertegenwoordigd ‘aan de top’ maar volgens de voormalige Vlaamse Jeugd-leidster bestond haar taak uit *“werkskes [...] die eigenlijk weinig leiderschap”* inhielden, ze had het gevoel dat ze van meet af aan opzij werd geschoven. Ook andere leidinggevende meisjes uit de Vlaamse Jeugd werden geweerd van de belangrijkste posten. Jorssen dacht dat dit was omdat *“ze ons eigenlijk niet vertrouwden, en dat ze ons liever zo weinig mogelijk met de jeugd in contact lieten komen”*, hetgeen bevestigd wordt door Claessens die stelde dat op deze manier de impact van de Vlaamse Jeugd, en zodoende de verduitsing, kon worden beperkt. De eerste gezamenlijke activiteit, een scholingscursus in Duitsland, bracht meteen de tegenstellingen naar boven. De groep leidsters, voor de ene helft bestaande uit (oud-)DMS-meisjes en voor de andere helft uit (oud-)VJ-leden, werd het niet eens over het te dragen uniform: elke formatie deed het zijne aan en vertegenwoordigde zo de Vlaamse (eenheids!)jeugd. Voordat de scholing begon *“zat het er [dus] al bovenarms op”*²³, om het met de woorden van Jorssen te zeggen. Tijdens de cursussen zorgde een ander principiële discussiepunt voor confrontaties: de katholieke overtuiging van de DMS-leidsters. Volgens Jorssen konden de DMS-meisjes in de lessen over het nationaal-socialisme bepaalde ideeën, zoals de sterilisatie van zwakzinnigen en joden, niet accepteren wegens hun geloof; voormalige leidsters van de VJ hadden er alleszins minder moeite mee.

20. *Volk en Staat*, 13 juli 1941; B. DE WEVER, *Greep naar de macht [...]*, p. 499.

21. VRT, interview van Maurice De Wilde met Jet Jorssen, 19 september 1981.

22. D. LEEN, *We verwelkomden en spraken met Jetje Claessens*, in: *Storm. Jongerenperiodiek van het Vlaams Nationaal Jeugdverbond*, jg. 17, 1977, nr. 3, p. 79.

23. De drie citaten zijn afkomstig uit: VRT, interview van Maurice De Wilde met Jet Jorssen, 19 september 1981.

Het brengen van de Hitlergroet door de leidsters van de Vlaamse Jeugd, in plaats van de Houzee-groet, viel dan weer niet in goede aarde bij de DMS. Deze discussies en het feit dat ze zoveel mogelijk aan de kant werden gezet door de 'oude' DMS-leiding, leidden er uiteindelijk toe dat de Vlaamse Jeugd zich terugtrok. In welke mate is niet geweten; Jorssen zelf vertrok bij de instelling van de vrouwelijke Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen naar Duitsland als arbeidsmeisje zodat de VJ-adepten alleszins 'hun' DMS-leidster verloren.²⁴

Met de stichting van de NSJV had Hemesath, de gevolmachtigde van de Reichsjugendführung, zijn taak volbracht: de Vlaams(gezind)e jeugdformaties, met uitzondering van de zuiver kerkelijke, waren samengesmolten tot één organisatie.²⁵ Voor de DMS gold dit evenzeer: na de toetreding van de Vlaamse Jeugd was er eenheid in de meisjesrangen, al betekende eenheid niet noodzakelijk eensgezindheid. Van de Landsbond bleef niet veel meer over en de Vrouwenwerken van de DeVlag beschikten op dat ogenblik niet eens over een jeugdwerking. De DMS konden van start gaan met hun organisatorische en ideologische uitbouw om de vrouwelijke jeugd van Vlaanderen bewust te maken van de 'volkse eigenheden'.²⁶ Dit zou gerealiseerd worden via "*nationale en kultureele, zedelijke en lichamelijke opleiding*" en "*gezonde ontspanning*"²⁷, vijf punten die inderdaad, samen met de sociale acties, de pijlers van de DMS-werking zouden worden gedurende hun vierjarig bestaan.

Twee maanden na de stichting van de NSJV werd op de eerste leidsterscholingsdagen van de DMS de eerste 'definitieve' organisatorische indeling uitgewerkt; het is meer dan duidelijk dat werd voortgebouwd op de (bekritiseerde) organisatorische stap van juni 1941. De hiërarchische structuur bestond uit drie niveaus: de 'algemene leiding', het 'territoriaal en administratief kader' en het 'meisjeskader'. Het eerste niveau omvatte de verschillende diensten, onderverdeeld in departementen, die eigenlijk de centrale bestuursorganen van de DMS waren. De werking van de geografische entiteiten werd gecoördineerd door de leidsters van het territoriale kader en het meisjeskader stond in voor het goede verloop van de verschillende meisjesgroepen. In augustus 1942 werd een organisatorische herstructurering uitgewerkt die de samenstelling van de niveaus veran-

24. Eigen verzameling documenten, interview van auteur met Rika Demoen, Lovendegem 11 januari 1999; Eigen verzameling documenten, interview van auteur met Linda Caremans-Schoentjes, Antwerpen 26 november 1998; VRT, interview van Maurice De Wilde met Jet Jorssen, 19 september 1981; D. LEEN, *We verwelkomden [...]*, p. 79; VRT, interview van Dirk Mampaey met Jetje Claessens, 12 februari 1993.

25. B. DE WEVER, *Greep naar de macht [...]*, p. 498.

26. L. KAUWENBERGHS, *Een stuk vrouwengeschiedenis [...]*, pp. 76 en 96; B. DE WEVER, *Greep naar de macht [...]*, p. 498.

27. J. CLAESSENS, *De NSJV Hou Zee!*, in: *Vrouw en Volk (DMS-rubriek)*, jg. 1, 1941, nr. 2, p. 14.

derde – de globale indeling bleef ongewijzigd.²⁸ Hoewel de NSJV in juli 1941 werd opgericht, duurde het tot november 1942 vooraleer werk werd gemaakt van de organisatorische vervlechting van de jongens- en de meisjesafdeling. Dat dit niet reeds in de zomer van 1941 kon worden gerealiseerd, spreekt eigenlijk voor zich. Beide jeugdafdelingen kenden namelijk een heel andere evolutie: de Dietsche Blauwvoetvendels (DBV) hadden hun wortels in het AVNJ dat van een soort militia naar een jeugdbeweging evolueerde en bij de integratie in het VNV al een zekere organisatorische uitbouw had²⁹; de DMS ontstonden binnen het VNVV waardoor op de structuur van het Vrouwenverbond werd voortgebouwd. Onmiddellijk na de samensmelting een nieuwe gezamenlijke indeling invoeren, zou een totale ontredde van de kaders met zich mee hebben gebracht, hetgeen de organisatie meer kwaad dan goed zou hebben gedaan. Door in beide afdelingen geleidelijke aanpassingen te realiseren, kon óók een gemeenschappelijke structuur worden bereikt, zij het op iets langere termijn. De indeling van beide segmenten kwam omstreeks de herfst van 1942 dus al grotendeels overeen; hier werden ze organisatorisch gelieerd door het invoeren van de hoofddiensten die ervoor zorgden dat aan de diensten van beide afdelingen dezelfde richtlijnen werden verstrekt.³⁰ Deze structuur zou min of meer behouden blijven gedurende de rest van de oorlog. De DMS waren organisatorisch volwassen geworden.

De problemen die in de schoot van het AVNJ, later de Dietsche Blauwvoetvendels, waren gerezen omtrent de oprichting van de NSJV bleven duren. De te lakse houding van de VNV- en de NSJV-leiding ten aanzien van de DeVlag en de SS, en de verduitsing die van deze kant dreigde, bracht enkele voormalige dissidenten ertoe om NSJV-leider Lehembre te bekritisieren. Doel was het Groot-Nederlandse en christelijke ideaal van de jongeren opnieuw op de voorgrond te plaatsen. Noch de samenwerking met de Duitse Hitlerjugend, noch het nationaal-socialisme op zich werden afgezworen. Veel impact had deze ‘Putsch van Vilvoorde’ in juni 1942 niet, maar het ongenoegen bleef en zou later opnieuw de kop opsteken. Hoe de meisjeswerking tegenover deze ideeën stond, is niet duidelijk. Volgens een voormalige gowleidster van de DMS sympathiseerden een aantal DMS-kaderleden wel met de actie maar werd dat verborgen gehouden. Na de dood van VNV-leider Staf De Clercq en zijn opvolging door Hendrik Elias eind oktober 1942 poogde Dr. Lehembre de contestatie in de schoot van de jeugdbeweging af te wenden door een organisatorische herstructurering door te voeren, maar de situatie veranderde niet in gunstige zin, integendeel. Verschillende kaderleden

28. SOMA, VNV-archief, nr. 204: NSJV/DMS. Dienst Organisatie-Stijl. Instructies I-IV, oktober 1941; SOMA, VNV-archief, nr. 192: Verslag van de DMS-stafvergadering, 6 augustus 1942.

29. B. DE WEVER, *Greep naar de macht [...]*, pp. 71 en 79.

30. SOMA, VNV-archief, nr. 217: Graad- en functietekens der NSJV/DMS (Muurplaat nr. 2), 15 februari 1943.

die door Lehembre werden bevorderd of in hun functie bevestigd, zaten in de Groot-Nederlandse oppositie; bovendien werd vanwege de SS in toenemende mate gepoogd de jeugdbeweging in handen te krijgen. Edgar Reeder, de chef van het Militaire Bestuur, drong vanaf begin 1943 aan op de vervanging van Lehembre, maar VNV-leider Elias ging er uiteindelijk niet op in omdat duidelijk was dat men op deze manier poogde om meer greep op de jeugdbeweging te krijgen. Ook de in Duitsland verblijvende kaders en leden van de DBV en de DMS werden geconfronteerd met de invloed van de Reichsjugendführung: zowel de plaats van het VNV als de Dietse overtuiging werden in toenemende mate betwist. Op 14 augustus 1943 maakte Elias een eind aan de samenwerking met de SS en met de Reichsjugendführung. Lehembre bracht de boodschap over aan de Hitlerjugend, die de druk op Elias verhoogde om de jeugdleider af te zetten. In dezelfde periode werd door de Reichsjugendführung, in samenwerking met de DeVlag, bovendien de Hitlerjeugd-Vlaanderen gesticht, hetgeen een rechtstreekse bedreiging vormde voor de jeugdwerking van het VNV. Het toenemend ongenoegen hieromtrent binnen het VNV, of beter gezegd de Dietse Blauwvoetvondels, leidde, in combinatie met de Duitse druk, tot de afzetting van Lehembre op 20 november 1943. Voor de jeugdbeweging en meer specifiek voor de DMS brak een nieuwe tijd aan: de NSJV bestond niet meer, de Dietse Meisjesscharen en de Dietse Blauwvoetvondels opereerden voortaan naast en met elkaar, maar zonder een overkoepelende leider.³¹

De Dietse Meisjesscharen en Dietse Blauwvoetvondels: trouw en dissidentie (december 1943-september 1944)

Na het ontslag van Lehembre kwamen de Dietse Blauwvoetvondels onder de leiding van een Stafraad te staan. Jetje Claessens bleef leidster van de Dietse Meisjesscharen. De zo gecontesteerde naam – Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen – behoorde voortaan tot het verleden en ook het lijfblad werd herdoopt van *De Jonge Nationaalsocialist* in *De Blauwvoet*. Volgens de ('trouwe') DBV en de DMS kon het niet zijn dat twee nationaal-socialistische organisaties actief waren in Vlaanderen. Dit zou verwarring zaaien terwijl de ene zich op Duitsland richtte en de andere op Dietsland. Men was dus niet tegen Duitsland gericht, maar wel tegen de verduitsing van de Dietse jeugd. Voor de dissidenten ging dit alles niet ver genoeg. Ze bekritiseerden niet enkel de 'Duitsgezindheid' in de jeugdbeweging, ook de band met het VNV moest het ontgelden. Elias reageerde op de verbondsraad van de jeugd in april 1944 door alle leden ouder dan 18 jaar tot het lidmaatschap van het VNV te verplichten, waardoor alle kaderleden aan de partij

31. E. VERHOEYEN en F. VAN LAEKEN, *Lexicon politieke en jeugdcollaboratie*, Brussel, 1985, p. 65; B. DE WEVER, *Greep naar de macht [...]*, pp. 500-501 en 608-609; *Halfmaandelijks Order*, 1 december 1943; *Volk en Staat*, 22 november 1943.

werden gebonden, én de eed van trouw aan de leider van het VNV te eisen van de gehele leiding. Enkele dagen later werd door de Groot-Nederlandse dissidenten het befaamde *Manifest der Dietse Blauwvoetvendels* opgesteld, waarin de DBV zich afscheurde van de partij omdat die het Heel-Nederlandse ideaal verloochende en zich niet had verzet tegen de verplichte tewerkstelling. Het VNV reageerde kordaat: de meeste hogere kaderleden van de Blauwvoetvendels werden uitgesloten en Leo Poppe³², oud-Dinaso en pas aangesteld tot leider van de Stafraad, legde de eed van trouw aan Elias af.³³

In welke mate leden en leiding van de meisjeswerking betrokken waren bij de dissidentie valt haast niet te achterhalen. De pogingen van Duitsland om de meisjes te beïnvloeden, werden ook opgemerkt op het hoofdkwartier van de DMS, maar de rebellie is vermoedelijk beperkt gebleven. Om hoeveel meisjes het juist ging, is niet geweten, noch wie er rechtstreeks bij betrokken was. Volgens een voormalige gowleidster, tevens sympathisante van de Groot-Nederlandse dissidenten, was de aanhang binnen de DMS-rangen groter dan algemeen wordt aangenomen, maar werd de informatie hieromtrent zoveel mogelijk gecentreerd bij de hogere kaders en in het Jongerenkwartier, onder meer om geen verdeeldheid te zaaien onder de meisjes.³⁴ Bovendien had Jetje Claessens in een brief aan Elias en aan het kader der DMS haar trouw aan het VNV betoond. Voor de vrouwen die enige sympathie koesterden voor de dissidenten bleef dus niet veel bewegingsvrijheid over.³⁵

32. Leo Poppe (Gent, 22 december 1911-Buenos Aires (RA) 23 juli 1997) zorgde na de stichting van het Verdinaso voor de uitbouw van een Verdinaso-jeugdbeweging. Na de oprichting van de Eenheidsbeweging-VNV in mei 1941 werd hij in de jeugdbeweging tweede in rang na Edgar Lehembre. Hij was dienstleider (en nadien hoofddienstleider) Pers, en verantwoordelijke uitgever en hoofdredacteur van *De Jonge Nationaal-Socialist* (het lijfblad van de NSJV); P.J. VERSTRAETE, *Poppe Leo*, in: *NEVB [...]*, pp. 2499-2500.

33. *Halfmaandelijks Order*, 1 december 1943; *Volk en Staat*, 22 november 1943; B. DE WEVER, *Greep naar de macht [...]*, pp. 610-611.

34. Eigen verzameling documenten, interview van auteur met Linda Caremans-Schoentjes, Antwerpen, 26 november 1998; B. DE WEVER, *Greep naar de macht [...]*, p. 611; VRT, interview van Maurice De Wilde met Jetje Claessens, 26 april 1977; Eigen verzameling documenten, interview van auteur met Margriet Ryckeboer, De Panne 9 december 1998; Eigen verzameling documenten, interview van auteur met Zuster Leontien, Brussel 23 november 1998; Eigen verzameling documenten, interview van auteur met A.T., Haaltert 20 januari 1999; Eigen verzameling documenten, schriftelijke getuigenis van Herlinda Dupont aan auteur, 16 februari 1999; Eigen verzameling documenten, schriftelijke getuigenis van Maria Colen aan auteur, 13 februari 1999; Eigen verzameling documenten, schriftelijke getuigenis van A.F.D. aan auteur, 4 februari 1999. Sommigen beweren zelfs dat er geen enkele vrouw bij betrokken was, maar dat lijkt ons wat overdreven: ADVN, D1518/6: Interview van Maurice De Wilde met Paul Daels, 8 juni 1975; ADVN, D462/3, brief van banheer Lenaers aan kameraadske, 5 mei 1944.

35. SOMA, VNV-archief, nr. 197: afschrift van brief Jetje Claessens aan Hendrik Elias voor het kader der Dietse Jeugd, 26 april 1944.

Volgens verschillende bronnen werd Jetje Claessens in april 1944 opgenomen in de Raad van Leiding van het VNV, maar zij zal het na de oorlog afdoen als een tikfout van haar secretaresse die de Algemene Raad van het VNV verwisselde met de Raad van Leiding.³⁶ In juni 1944 werd ze zelfs door de partij afgevaardigd om in de Dietse Meisjesscharen én de Dietse Blauwvoetvondels “*toezicht te houden over ieder principeverklaring en over ieder publicatie [sic]*”. Leo Poppe kon “*in afzonderlijke gevallen [...] eventueel in beroep gaan*”³⁷ bij de secretaris van het VNV. Op basis van beide argumenten – haar bevordering tot lid van de Raad van Leiding en de grotere verantwoordelijkheid die ze kreeg in de jeugdwerking – zou men zoals Bruno De Wever kunnen besluiten dat ze in feite de nieuwe jeugdleider was. Gezien de manier waarop ze stelling nam tegen het *Manifest*, niet alleen sprekend in naam van de DMS maar ook van de DBV, zou dit inderdaad een plausible stelling kunnen zijn, maar ook dit werd door haar ontkend na de oorlog. Nieuwe jeugdleider of niet, ze had alleszins een grotere invloed in de beweging dan Poppe. Uit diverse documenten blijkt dat de verstandhouding tussen beiden niet echt goed was; de beslissing van het VNV-hoofdkwartier waarvan net sprake, had tot doel een einde te maken aan het geruzie. Volgens Bruno De Wever had de leiding van het VNV minder vertrouwen in Poppe wegens zijn Dinaso-verleden.³⁸

Beide jeugdformaties bleven actief, al was er bij de DBV niet echt meer sprake van een echte werking; in juni 1944 werd de financiële hulp van de Reichsjugendführung aan de Blauwvoetvondels stopgezet. De meisjesscharen werkten wel verder en organiseerden in augustus 1944 nog een groot zomerfeest – in feite een uitgesteld lentefeest – in aanwezigheid van Elias die er zijn laatste toespraak als VNV-leider hield. Bij de bevrijding vluchtte de VNV-leiding naar Duitsland, maar de jeugdbeweging besloot de partij niet te volgen. Edgar Lehembre en Jetje Claessens bleven in het land en een groot deel van het DMS- en DBV-kader volgde hun voorbeeld.³⁹ Op 5 september 1944 werd de DMS-leidster aangehouden en een goed jaar later ter dood veroordeeld. Na meer dan zes jaar gevangenschap week ze uit naar Argentinië, waar ze op 21 mei 1995 overleed.⁴⁰

36. De Algemene Raad was een adviserend orgaan en de Raad van Leiding het beslissende, hoogste bestuursorgaan. In de praktijk was ook de beslissingsmacht van de Raad van Leiding echter miniem. VNV-leider Staf De Clercq nam bijvoorbeeld de beslissing van 10 november 1940 over de collaboratiepolitiek in z'n eentje. Elias ging nog een stapje verder: hij riep de raad gewoon niet meer bijeen. Zie: B. DE WEVER, *Greep naar de macht [...]*, pp. 468, 471 en 598.

37. *Halfmaandelijks Order*, 1 juli 1944.

38. B. DE WEVER, *Greep naar de macht [...]*, p. 611; *Halfmaandelijks Order*, 01/07/1944.

39. VRT, interview van Maurice De Wilde met Jetje Claessens, 26 april 1977. Dit blijkt ook uit de getuigenissen van voormalige DMS-kaderleden en uit de strafdossiers van de meisjes die na de oorlog door de militaire rechtbanken werden berecht.

40. KA, dossier Jetje Claessens; B. DE WEVER, *Claessens Jetje [...]*.

2. Leden, leiding en werking van de DMS

De vrij ambitieuze organisatorische structuur van de DMS was voorzien op tienduizenden leden. In werkelijkheid was de meisjesformatie niet zo groot. Hier een getal op plakken, is echter niet evident. Ik heb geen ledenlijsten teruggevonden en de ledenaantallen die in toenmalige toespraken of publicaties opduiken, zijn op z'n minst dubieus en niet verifieerbaar – zowel op nationaal, op regionaal als op lokaal niveau. In verschillende DMS-publicaties wordt aangehaald dat de meisjessectie bij haar oprichting in het VNVV een vijftienhonderd leden telde; andere artikels ramen het aantal op tweeduizend. Bij de overgang naar de NSJV in de vroege zomer van 1941 vinden we cijfers die variëren van twee- tot drieduizend.⁴¹ In december zou dit gestegen zijn tot bij de vijfduizend, maar ook dit cijfer valt niet te controleren. De enige gegevens waarover we verder nog beschikken, hebben betrekking op de toestand in mei 1942. Eén artikel maakt melding van zesduizend meisjes, een ander van 'ver boven de' zesduizend, een derde publicatie van ongeveer zeventuizend.⁴² Tijdens de repressie beweerde Jetje Claessens negen- tot tienduizend leden te hebben gehad, een getal dat ze jaren later relativeerde: volgens haar waren er in 1942 zeventuizend DMS-meisjes, een aantal dat na die "bloei-periode" daalde.⁴³ De enkele lidkaarten die ik heb teruggevonden, bieden evenmin een antwoord (in de nummering is alle logica zoek) en ook de theoretische organisatorische structuur bracht ons geen stap verder. Laten we het maximale ledenaantal van de DMS dus – met een serieuze korrel zout – ramen op een zesduizendtal meisjes. Vergeleken met zusterorganisaties als de Bund Deutscher Mädel of de Italiaanse fascistische meisjesorganisatie stelde dit aantal weinig voor – zelfs niet als gekeken wordt naar de periode voor de invoering van het verplichte lidmaatschap aldaar. Bovendien werden de grote DMS-activiteiten nog niet door de helft van de meisjes bezocht. Met betrekking tot de regionale en lokale entiteiten zien we dat de door ons geïnterviewde vrouwen⁴⁴ een schaar meestal raamden op een vijftien-

41. V.A.N., Stormweder en regenvlagen, maar... De zon scheen over Geraardsbergen. 1400 meisjes defileerden voorbij den jeugdleader Dr. Lehembre en de jeugdleader Jet Claessens, in: *Volk en Staat*, 26 mei 1942; Voor een gezond vrouwelijk jeugdleven. Gesprek met de meisjesleader der NSJV naar aanleiding van het grootsch DMS-Lentefeest in Brussel, in: *Volk en Staat*, 21-22 maart 1943; J. CLAESSENS, Uit de rede van de Jeugdleader te Geraardsbergen, in: *Vrouw en Volk (DMS-rubriek)*, jg. 2, 1942, nr. 6, p. 24; De Dietsche Meisjesscharen... Voorwaarts!, in: *Vrouw en Volk (DMS-rubriek)*, jg. 2, 1942, nr. 1, p. 15; L. KAUWENBERGHS, *Een stuk vrouwengeschiedenis [...]*, p. 145.

42. V.A.N., Stormweder en regenvlagen, maar [...]; J. CLAESSENS, Uit de rede van de Jeugdleader in Geraardsbergen [...], p. 24; Ons Pinksterkamp te Geraardsbergen, in: *De Jonge Nationalist (DMS-rubriek)*, jg. 2, 1942, nr. 11, p. 8.

43. D. LEEN, We verwelkomden [...], p. 80; KA, dossier Jetje Claessens; VRT, interview van Maurice De Wilde met Jetje Claessens, 26 april 1977.

44. Achtentwintig voormalige DMS-leidsters werden aangeschreven voor een interview. Van de veertien vrouwen die ons een antwoord stuurden, wensten er vier niet deel te nemen aan het onder-

à twintigtal leden, sommigen maken melding van een veertigtal, een gouv oversteeg de honderd. Een voorbeeld uit de zomer van 1941: het arrondissement Brugge telde driehonderd meisjes, gouv Groot-Gent negentig en schaar Bazel éénenveertig.⁴⁵

Net als het ledenaantal zijn de achtergronden van de DMS-meisjes moeilijk te duiden, met uitzondering misschien van hun Vlaamsgezinde *roots*. Alle geïnterviewde vrouwen kwamen bijvoorbeeld via hun ouders in contact met de Vlaamse beweging. De Vlaamsgezindheid van die ouders varieerde van deelname aan activiteiten zoals de IJzerbedevaart of het Vlaams Nationaal Zangfeest tot VNV-lidmaatschap, maar allen gaven hun ideeën door aan hun kinderen. In sommige gevallen speelden ook andere factoren een rol zoals het Franstalige karakter van scholen en arbeidsplaatsen. In de VNV-pers werd geregeld gewezen op het feit dat kinderen stiekem toetraden omdat hun ouders ‘anders dachten’, maar in welke mate dit realiteit dan wel propaganda was, is moeilijk te zeggen.⁴⁶

Lid werd je niet zomaar, althans niet na maart 1943 toen opnameproeven werden ingevoerd waaraan een meisje moest voldoen om zich volwaardig lid van de DMS te kunnen noemen. Of elk kandidaat-lid ook effectief deelnam aan deze ‘examens’ heb ik niet kunnen controleren. Alleszins werd gepoogd ieder meisje een minimum aan kennis bij te brengen over de jeugdbeweging vooraleer ze definitief ‘de grote stap’ zou zetten. Eenmaal lid, werd van de meisjes verwacht dat ze actief deelnamen aan het verenigingsleven. Als een meisje zonder gegronde reden of verontschuldiging driemaal afwezig was op een vergadering werd ze als ontslagnemend beschouwd. Ze had dan nog acht dagen om tot ‘inkeer’ te komen zoniet was ze haar lidkaart kwijt, of zoals de DMS-leiding het formuleerde: “*Papieren leden bestaan in de jeugdbeweging niet*”.⁴⁷

zoek, één dame werd onverwacht ziek. In totaal werkten dus negen vrouwen mee. Door drie van deze respondenten werd een schriftelijke getuigenis verkozen. Ze getuigden op basis van de vragenlijst die ook bij de interviews werd gebruikt. Drie van de negen vrouwen gaven leiding op het nationale vlak, één was administratief bediende op het DMS-hoofdkwartier, twee dames waren voormalige gouvleidsters, twee meisjes hadden een plaatselijke afdeling (schaar) onder hun hoede gehad en één meisje leidde verschillende scharen. Drie respondenten zijn afkomstig van en wonen in de provincie Antwerpen, één woont in Brabant, één in West-Vlaanderen en vier in Oost-Vlaanderen.

45. SOMA, VNV-archief, nr. 186: Vragenlijst ‘Jeugdorganisaties’, per gemeente, in uitvoering van de *Verordnung* van 14 juli 1941; SOMA, VNV-archief, nr. 129: O. Maréchal aan S. De Clercq, 4 april 1941; de cijfers over het buitenland zijn overgenomen uit: C. KOONZ, *Moeders in het vaderland. De vrouw en het gezin in Nazi-Duitsland*, New York, 1987, p. 262; G. BOCK, *Het nationaal-socialisme en het leven van vrouwen*, in: G. DUBY en M. PERROT, *Geschiedenis van de vrouw. De twintigste eeuw*, Amsterdam, 1993, p. 169; M. MACCIOCCHI, *Vrouwen en fascisme*, Amsterdam, 1977, p. 108.

46. Hiervoor baseer ik mij opnieuw op de getuigenissen van voormalige DMS-leden en op de strafdossiers van meisjes die na de oorlog werden berecht. Voor de opmerkingen in de VNV-pers zie bijvoorbeeld: Twee jaar Nationaalsocialistische jeugdbeweging, in: *Volk en Staat*, 24 juni 1943.

47. *Leidsterdienst Dietsche Meisjes*, maart 1943, p. 4; *Leidsterdienst Kerlinnekens*, oktober 1943, p. 5; citaat uit *Halfmaandelijks Order (Kabinet van de DMS-leidster)*, 15 september 1943, p. 2.

Ook van de toekomstige leidsters werd een zekere basiskennis verwacht. Al in augustus 1942 moest een examen worden afgelegd vooraleer men kon worden aangesteld; iets later werd na elk scholingskamp een test afgenomen en kreeg men een beoordeling. Deze evaluaties door de DMS-leiding waren soms bijzonder hard, zoals een Limburgse schaarleidster in 1944 mocht ondervinden⁴⁸:

“naam: D.T.; functie: schaarleidster

kameraadschap: slecht

karakter: brutaal, niet eerlijk, egoïstisch, ongevoelig, bluffer, toont soms goeden wil (komt uit den Landdienst)

optreden: kan optreden, is echter bazig

zang: niet

verstandelijke begaafdheid: zeer weinig – mist geheugen

leidsterscapaciteiten: absoluut niet geschikt om een leidende functie op zich te nemen, noch door wat ze is, noch door wat ze kan

toekomstmogelijkheden: moet dringend vervangen worden”

Bovendien waren voor bepaalde functies minimumgraden vereist, hetgeen erop wijst dat men geen onervaren meisjes op hoge posten wou. Over de manier waarop een meisje tot leidster werd aangesteld, heb ik weinig informatie teruggevonden. Uit interviews blijkt dat het toeval vaak een rol speelde, vooral op plaatselijk vlak. Zo werd iemand naar eigen zeggen leidster omdat ze een schaar had gesticht in haar dorp: *“ik was de eerste die mij aangeboden had en automatisch werd ge schaarleidster”*⁴⁹; een andere vrouw nam deel aan de schaaractiviteiten in een ander dorp en werd gevraagd om in haar woonplaats een eigen werking te beginnen. Nog anderen werden voorgedragen door plaatselijke leidsters, bijvoorbeeld omdat de vorige schaarleidster ontslagnemend was, of door kaderleden van het Jongerenkwartier. Ik heb slechts één document teruggevonden over een aanstelling en die gebeurde op voorspraak: een vrouw kreeg een functie op regionaal vlak na een gesprek tussen de gowwleidster en Jetje Claessens.⁵⁰ Voor bepaalde posten verkoos men vrouwen met een specifieke achtergrond. De leidster van de culturele dienst bijvoorbeeld moest bij voorkeur uit een meer cultureel gerichte jeugdorganisatie afkomstig zijn, zoals het Vlaams Instituut voor Volkskunst (VIVO)⁵¹; voor de dienst Jeugdzorg

48. KA, dossier J.T., Beoordeling van deelnemers aan Albrecht Rodenbach-scholen: kamp te Wieze, 1-8 juli 1944.

49. Eigen verzameling documenten, interview van auteur met A.T., Haaltert 20 januari 1999.

50. KA, dossier I.V.D.

51. SOMA, VNV-archief, nr. 192: Verslag van de vergadering van de Raad van Leiding DMS, 2 mei 1942. Het VIVO werd in 1935 gesticht door Edgar Wauters en had onder meer tot doel de volksdans ingang te doen vinden in heel Vlaanderen. Het VIVO zorgde ook voor volksdansopleidingen in bestaande jeugdbewegingen, en stond na een tijdje tevens in voor de verspreiding

werden meisjes gezocht die een leidinggevende functie hadden uitgeoefend in een (katholieke of socialistische) arbeidersjeugdbeweging.⁵² In welke mate de organisatie waaruit de meisjes afkomstig waren vóór de toetreding tot de DMS een rol speelde bij een aanstelling, valt moeilijk te achterhalen – met uitzondering dan van de Vlaamse Jeugd die zoveel mogelijk van de belangrijkste posten werd geweed. Verschillende kaderfuncties werden ingevuld door voormalige ‘Ik Dien’-leden, andere door oud-leidsters van de VNVV-jeugdbonden. Volgens voormalige DMS-leidsters werden ook Verdinaso- en Rex-meisjes toegelaten tot de hogere posten. Marisa Janssens bijvoorbeeld, adjuncte van Jetje Claessens (na het vertrek van Jet Jorssen), was afkomstig van Rex.⁵³

Eenmaal lid, werden de meisjes ingedeeld in leeftijdsgebonden groepen, het zogenaamde ‘Meisjeskader’; de jongste (tien tot veertien jaar) en de oudste (achtien tot eenentwintig jaar) meisjes hadden een eigen nationale leiding, voor de kleinsten werden ook op territoriaal vlak afzonderlijke leidsters voorzien. De activiteiten verschilden naargelang van de leeftijdsgroep waartoe men behoorde. Zo werd bij de jongste leden meer aandacht besteed aan sport en spel en bij de oudsten aan het moederschap en aan huishoudelijke taken. De gehanteerde indeling kwam grotendeels overeen met de structuur van de Bund Deutscher Mädel en de Italiaanse fascistische meisjesorganisatie; of ze op één van beide gebaseerd is, valt moeilijk te achterhalen, met uitzondering van de oudste leeftijdsgroep ‘Adel en Schoonheid’ die duidelijk de mosterd haalde bij ‘Glaube und Schönheit’ van de BDM.⁵⁴

De plaatselijke werking stond centraal bij de DMS. De kerlinnekens (tien tot veertien jaar) en de stormsters (veertien tot achttien jaar) hadden een vijftal bijeenkomsten per maand. De eerste drie zondagen werden activiteiten georganiseerd, de vierde zondag was meestal een vrije dag. De manier waarop de meisjes die uurtjes doorbrachten, verschilde van week tot week, en werd vastgelegd door de verantwoordelijke dienstleidsters. De eerste zondag werd bijvoorbeeld besteed

van andere uitingen van volkskunst (zoals het vendelzwaaien en het poppenspel): P. BÉATSE en M. VAN DOORSELAER, *Vlaamsch Instituut voor Volkskunst*, in: *NEVB [...]*, pp. 3376-3377.

52. *Halfmaandelijks Order*, 1 maart 1944, p. 48.

53. De aanwezigheid van voormalige ‘Ik Dien’-leden kan ik opmaken uit de namenlijst die door de Landsbond werd opgesteld naar aanleiding van de (mislukte) fusie met het VNVV. Enkele van deze vrouwen vinden we iets later terug in de DMS (SOMA, VNV-archief, nr. 138: Nota betreffende de Dietsche Vrouwenverbond, s.d.); de aanwezigheid van oud-leidsters van het VNVV in de DMS kon worden afgeleid uit aanstellingen binnen het VNVV enkele weken voor de stichting van de DMS, later komen de meisjes in documenten voor als DMS-leidsters (SOMA, VNV-archief, nr. 150: Omzendbrief VNVV, januari 1941, p. 14); de achtergrond van Marisa Janssens werd mij meegedeeld door de voormalige Kerlinnekensleidster: Eigen verzameling documenten, interview van auteur met Linda Caremans-Schoentjes, Antwerpen 26 januari 1999.

54. Vijf jaar geleden werd de Hitlerjeugd een staatsorganisatie, in: *Volk en Staat*, 7 december 1941; M MACCIOCCHI, *Vrouwen [...]*, p. 108.

aan sport, de tweede aan een wandeling en de derde aan een schaarbijeenkomst. Naast deze zondagse bijeenkomsten werden maandelijks ook twee avonden aan het jeugdleven besteed: één cultuuravond en één knutselavond. Voor de oudste meisjes – die van ‘Adel en Schoonheid’ – was de wandeling facultatief, ze hadden dus één ‘dienst’ minder. Vanaf oktober 1943 zien we dat ook de ‘vrije’ zondag werd ingevuld, maar aangezien er dan geen sprake meer is van knutsel- en cultuuravonden en deze thema’s in de zondagse activiteiten werden verwerkt, is het ook mogelijk dat de avondwerking gewoon verschoven werd naar een zondag. De schaarverzameling werd aangezien als het hoogtepunt van de maandwerking. Net als op de andere bijeenkomsten werd (althans in theorie) eerst een (door de hogere leiding vastgelegd) lied gezongen, gevolgd door de dagspreuk en de activiteiten, en gevolgd door *“een dreunend ‘Vliegt de Blauwvoet? Storm op zee!’”*.⁵⁵ Vermoedelijk werden naast de specifieke activiteit van zo’n zondag ook vormingslessen gegeven, dat is althans de indruk die je krijgt bij het bekijken van de gedetailleerde maandprogramma’s. Uit interviews bleek dat de toepassing van de richtlijnen in de praktijk vooral afhankelijk was van de plaatselijke mogelijkheden, al werd de essentie wel verwerkt in het programma:

“Wij moesten altijd iets doen over nationalisme als ge wilt, over een held spreken of zoiets, een beetje cultuur, daar was altijd iets over de natuur in, daar was altijd iets vrouwelijks in, schaarsnijden of zo [...] en altijd, altijd zang.”

“Wij kwamen samen op zondagvoormiddag. De stormsters zongen veel en graag, vertelden over ons verleden van Vlaanderen, deden aan sport, turnen, trokken naar buiten, gingen op kamp, knutselden. Met de oudere meisjes Adel en Schoonheid werd gesproken over hoe vrouw te zijn als moeder, als tewerkgestelde in het toekomstige leven.”

“[...] om de week vergaderen, dat was dus een beetje Vlaamsbewustzijn bijbrengen en dan ook vooral sport, knutselen, zang, volksdansen.”

Het ‘volksverbonden’ karakter van de beweging is goed te zien in de activiteiten, bijvoorbeeld op cultureel vlak door de beklemtoning van ‘eigen’ dichters en schrijvers zoals Wies Moens, Cyriel Verschaeve en Fred Germonprez, en door het propageren van volksdansen ter vervanging van een *“swing en zazuoumentaliteit”*.⁵⁶ Indien we het brede gamma aan activiteiten bekijken, valt op dat ze bijna elk aspect van de opvoeding beslaan. Dat was ook de bedoeling. De DMS streefde naar een totalitaire opvoeding, een opvoeding *“niet alleen van politieke en sociale aard, zij omvat den jongen mensch met lichaam en geest, als persoon en gemeenschapswezen”*.⁵⁷

55. *Leidsterdienst Dietsche Meisjes*, maart 1943, pp. 5-9; *Leidsterdienst Kerlinnekens*, oktober 1943, november 1943 en december 1943; *Leidsterdienst Dietsche Meisjes*, maart 1943, p. 7 (citaat).

56. KA, dossier Jetje Claessens, PV van verhoor krijgsauditeur Brussel 12 april 1945.

57. Onze vrouwelijke jeugd slaat haar vleugels uit, in: *Vrouw en Volk*, jg. 3, 1943, nr. 5, p. 4.

Orde, discipline en gehoorzaamheid werden als onontbeerlijk aangezien en dit weerspiegelde zich op elk vlak. De jeugdbeweging kreeg een paramilitaire kleur en liet haar leden trouw zweren aan de beweging en de leiding; ze leerde haar leden niet enkel discipline maar ook marcheren op een manier die aan gedrilde (vrouwelijke) soldaten doet denken.

Naast dit plaatselijke '(schaar)leven van elke dag' werden 'extradiensten' voorzien, zoals gowdagen, kampen en meifeesten. Elke gouw (natuurlijke streek) had haar feestjes en bijeenkomsten, haar kampen en scholingsdagen. Het verloop van deze activiteiten kwam grotendeels overeen met het stramien van de grote nationale activiteiten, waarvan de jaarlijkse Lentefeesten het meest tot de verbeelding spraken. Een dergelijke bijeenkomst bestond grotendeels uit toespraken, een kameraadschapavond, een optocht en wat vertier. In de loop der jaren werd het eerder intieme karakter vervangen door massavertoningen; het Pinksterkamp in Brussel in 1943 spande de kroon: de volledige zondag werd ingepalmd door een enorme sportmanifestatie met massagymnastiek, kringdansen, weidespelen, knots oefeningen en atletiekwedstrijden. Naast de deelname aan plaatselijke, regionale of nationale DMS-activiteiten werden de leden ook geschoold. Meestal gebeurde dit tijdens de schaarbijeenkomsten, maar de meisjes konden ook speciale scholingskampen bijwonen, zowel in Vlaanderen als in Duitsland. De leidsters werden geregeld bijgeschoold in de scholen van de NSJV – de zogenaamde Rodenbachscholen – en in kampen in Duitsland (meestal de Führerinnenschule van de Bund Deutscher Mädel in Monschau). Ook gewone leden konden aan dergelijke kampen deelnemen.⁵⁸

Al die activiteiten, vooral op nationaal vlak, werden ook bezocht door leden en prominenten van het VNV, het VNVV en de DBV. De verstandhouding tussen de DMS en deze organisaties was dus officieel goed, maar achter de schermen was dit niet noodzakelijk zo. Vooral de relatie met het Vrouwenverbond bleek niet echt denderend te zijn: zelfs na de stichting van de NSJV was bemiddeling vanwege de partij nodig om leidsters van het VNVV en de DMS te verzoenen. Met het VNV en de DBV liepen de gemoederen niet zo hoog op, althans dat blijkt uit het archiefmateriaal. Jetje Claessens stond op een goed blaadje bij de partijleiding, zeker na haar vernietigende kritiek op de Heel-Nederlandse 'afvalligen' in de jongenswerking, en ook met de Blauwvoetvendels verliep de samenwerking goed, alleszins tot de uitsluiting van tal van DBV-leiders na de dissidentie. Ook de vertegenwoordigers van de Hitlerjeugd en de Bund Deutscher Mädel waren vaak

58. Een half jaar DMS-actie, in: *Volk en Staat*, 28-29 december 1941; Ons Lentekamp, in: *Volk en Staat*, 6-7 april 1941; Het Pinksterkamp der Dietsche Meisjesscharen, in: *Vrouw en Volk*, jg. 1, 1941, nr. 1, pp. 12-13; J. CLAESSENS, Uit de rede van de Jeugdleidster te Geraardsbergen [...], p. 24; SOMA, VNV-archief, nr. 195; NSJV Jongerenkwartier. Pamflet programma Lentefeest DMS te Brussel 1943.

present op DMS-manifestaties. Helma Westphal, vertegenwoordigster van de Reichsjugendführung voor de meisjes, was volgens Jetje Claessens behoorlijk begripvol wat de Vlaamse verlangens betrof, waardoor er geen onoverkomelijke twisten zijn geweest met de DMS-leiding.⁵⁹

59. VRT, interview van Maurice De Wilde met Jetje Claessens, 26 april 1977; zie ook SOMA, VNV-archief, nr. 229: Brief van Helma Westphal betreffende de "*Vermittlung flämischer Mädchen nach Deutschland voor KV Abteilungschef Löffler*", 12 februari 1942.